

Cada pic són més les persones immigrades que no s'adapten a la societat mallorquina. Com que no en coneixen l'idioma i no troben feina, comencen a angoixar-se fins a extrems que deriven en una malaltia. Insomni, dolors gastrointestinals, pèrdua de memòria... Es coneix com la síndrome d'Ulisses

Solitud i incomprensió són les sensacions predominants en aquells que pateixen la síndrome d'Ulisses, tal com mostra la imatge. Foto: Cristian Castro

La síndrome d'Ulisses o el viatger que naufraga

Solidaris

Text: **Ander Zurimendi**
Fotos: **Serge Cases**

PALMA Homero escrigué en un dels seus vells textos de l'*Odissea*:

I Ulisses passava els dies assegut a les roques, consumint-se a força de plors, sospirs i penes, fixant els ulls a la mar estèril, plorant incansablement.

La manca d'adaptació del personatge mitològic a terres desconegudes dona nom a la síndrome d'Ulisses o mal del viatger. El diagnòstic per primer pic Joseba Atxotegi l'any 1998. Atxotegi, aleshores director del SAPIR de Barcelona, havia detectat en el seu tracte amb persones immigrades "un es-

très crònic, múltiple i extrem" desconegut fins llavors.

Aquest quadre d'angoixa i ansietat és generat en fracassar el procés migratori del ciutadà. Perquè la societat catalana o mallorquina a la qual arriba un estranger és ben diferent a la seva. El xoc cultural és evident.

Amb l'objectiu de combatre aquesta síndrome s'ha creat a Palma el Servei d'Assessorament i Orientació (SAiO). Es dirigeix a tots els immigrants que no s'acaben d'adaptar a la nova residència i, per això, pateixen afeccions psicossomàtiques. Laura Costa, psicòloga i encarregada del servei, ja ha atès una quarantena de pacients des que inauguraren el servei, ara fa un mes. De fet, SAiO és un programa pilot amb data de caducitat: el desembre.

Serà aleshores quan la Conselle-

ria d'Afers Socials, encapçalada per Fina Santiago, decideixi si avalen la continuació del projecte i el doten del pressupost econòmic que han de menester.

Santiago, però, no oculta el suport al SAiO. Recentment ha assegurat, a més a més, que la cura de la síndrome d'Ulisses ha de ser

"una prestació més de la sanitat pública". Pareix raonable, per tant, preveure una ampliació del programa a partir de 2009.

Les previsions d'usuaris, de fet, ja estan superades. Per Laura Costa, és igualment positiu ("perquè l'hem encertat i és un servei necessari") com dolent ("ja que

significa que la gent pateix").

Fins a l'oficina del SAiO, a l'edifici Can Domenge, arriben pacients derivats d'Atenció Primària, els Serveis Socials, la Creu Roja... I allà són tractats per la mateixa Costa i per una altra companya psicòloga. Els principals problemes són el desconeixement de la llengua, que en el cas de les Illes s'agreuja per la coexistència de dos idiomes. El fet de no tenir permís de residència ni papers per treballar és un handicap encara més dur.

"No som un servei d'assessorament laboral", matisa Costa. Tan sols tracten els problemes psicossomàtics -generats per la ment- a causa de la fràgil situació socioeconòmica. Bàsicament, són els mals físics com la fatiga, els dolors gastrointestinals i les nàusees o l'insomni.

L'art barroc va reflectir en profunditat les aventures d'Ulisses.

Des del punt de vista psicològic, Ulisses ataca amb pèrdua de memòria, ansietat i depressió. Uns mals que toquen a la salut mental, encara que encara no tenen convenis amb l'hospital psiquiàtric.

I la crisi econòmica internacional està ajudant amb el seu gra d'arena a escampar la síndrome. "El fet que la gent no troba feina, repercuteix negativament en el seu ànim", explica Costa.

Se senten com un peix fora de l'aigua. "Allò que més repeteixen és *ja no sé què fer, estic perdut o no sé on he de dirigir-me*". I és que les diferències culturals són notòries, fins i tot a la consulta. El pacient R., jove nigerià, anà a la consulta. "Però quan s'acabà el temps, ell no s'aixecava". Perquè no sabia què fer després.

Desconèixer l'idioma, perdre l'estatus social, enyorar la família i no trobar feina en són causants

La falta de puntualitat, entesa a l'occidental, també és una diferència cultural flagrant entre els immigrants de l'Àfrica.

Durant el tractament psicològic, a més a més, van sortint nous aspectes, invisibles fins llavors. "El pacient N, de nacionalitat romanesa, duia el seu fill a la consulta".

Tanmateix, veritablement, era ell qui havia de menester l'ajuda. També hi han anat usuaris búlgars i asiàtics, però, sobretot, són llatinoamericans els més freqüents. Com les pacients cubanes L. i M., que finalment han optat per acollir-se al Pla de retorn voluntari.

És la resposta del partit socialdemòcrata governant, amb unes receptes que recorden, i molt, al que plantejà la dreta durant els vuit anys de l'*aznaritat*. Bé ho coneix el ciutadà uruguaià C., que d'aquí a pocs dies farà un any que arribà a les Illes.

Creu que l'entorn és bonic, però diferent. I enyora la seva família i amics, que quedaren allà. Pot ser que el cas del ciutadà C. sigui una síndrome d'Ulisses complicat, però no extrem, segons la classificació del doctor Atxotegi.

"Els que són extrems són els immigrants que deixen pares i mares malalts o fills petits als seus països d'origen", explica Atxotegi. Perquè la reagrupació familiar, a més, és un dret elitista: S'han d'acreditar uns ingressos mínims per dur la família a Mallorca. I per això, és necessari tenir els papers en regla.

El ciutadà uruguaià C., per exemple, no el té. "He hagut de treballar conduint camions i a

El ciutadà uruguaià C., arribat ara fa un any a Mallorca, no té papers per la burocràcia administrativa.

Laura Costa, originària de Vic, és la psicòloga responsable del SAiO.

l'obra sense cap seguretat jurídica". Els patrons, de fet, "s'aprofiten dels sense papers per pagar-los menys".

A la sensació d'explotació i solitud cal afegir el fracàs del projecte migratori. "Per l'immigrant que s'ha jugat la vida a una pastera és extremadament penós comprovar que no pot sortir endavant a la societat d'acollida", diu el primer doctor que diagnosticà la síndrome d'Ulisses.

Algunes tribus de l'Àfrica posen una pressió més a l'esquena del viatger. I és que taxen de malefici el fet que qualcú no tingui èxit i hagi de tornar a l'aldea.

Un altre handicap és l'alimentació. "Com que molts immigrants han d'enviar tot els doblers que

poden a ca seva", explica Atxotegi, "ells s'infraalimenten". El resultat és una ingesta escassa, a banda de ser plena de grasses saturades i baix índex en proteïnes.

C., arribat de l'Uruguai, presenta bon aspecte, sinó fos perquè tota la conca dels ulls mostra un intens vermell. Davant el fotògraf, assegura que només va al SAiO per trobar feina. Les paraules, alhora, amaguen una confessió: "Som introvertit, una mica solitari". I la manca d'un col·lectiu amb el qual identificar-se és com un cercle viciós.

El cant IX de l'*Odissea* diu així: "Demanes, cíclop, què nom jo. T'ho diré. Jo nom Ningú i Ningú em diuen tots".

Cerquen la identitat perduda. •

Joseba Atxotegi és professor titular de la Universitat de Barcelona.

MIQUEL ÀNGEL MARIA
www.miquelmaria.cat

Les nostres síndromes

Curiós i ben trobat, això de la síndrome d'Ulisses: ens ajuda a entendre millor el comportament, els sentiments i les actituds de les persones immigrades, aquesta gent estranya als nostres costums. Els diferents. Els altres. I les idees que el psiquiatre Benedetto Saraceno, cap de salut mental de l'OMS, exposa al seu recomanable article *La ciutadania como forma de tolerancia* –el trobareu fàcilment per internet– suggereixen que també podríem parlar, amb relació als immigrants, de la síndrome de Robinson Crusoe: arriben aquí com el personatge de Daniel Defoe arriba a l'illa; al principi se sent perdut, és incapaç d'ubicar-se, tot li és estrany. A poc a poc, però, anirà trobant recursos... i gent.

I nosaltres? Quina síndrome tenim/patim els indígenes davant el fet de la immigració? La síndrome de Penèlope, potser, perquè duim anys cabdellant i descabdellant discursos sense acabar de saber què n'hem de fer? O la síndrome del

I nosaltres? Quina síndrome tenim/patim els indígenes davant la immigració?

protagonista sense nom –tot un detall– de la novel·la *La mirada*, de José María Guelbenzu, arquetipus de l'occidental postmodern angoixat, naufrag de la desmemòria i l'absurd, atemorit davant un món i uns canvis que no entén i que el fan reaccionar amb agressivitat? Suggestiu-hi la vostra, va. O demanem-ho als immigrants. Seria curiós, també. •